но недавно, незважаючи на наявність небагато кількості судових прецедентів. Також автор зосередив увагу на визначенні джерел права, які використовувалися канадськими судами при розгляді більш ранніх справ, стосуються несанкціонованого медичного втручання: дані джерела права включали судову практику інших країн світу та професійну юридичну літературу.

Ключевые слова: загальне право Канади, право пацієнта на автономію, право на приватність, деликтне право, медична халатність, інформоване згоду.

Summary

Anatoliy Lytvynenko. Unauthorized medical intervention and informed consent in the common law of Canada prior to the Supreme Court's decision of Reibl v. Hughes (1899–1980).

The given article deals with the Canadian legacy of civil actions on negligence and technical assault or battery involving an unauthorized medical interference to plaintiff. In modern doctrine and case-law, the given concept is named "informed consent", upon which the patient is not a mere subject of medical treatment, but has a substantial set of patient rights, involving the informational ones, which includes his right to be informed on further invasive treatment and thus to be able to assent or decline it. The doctrine of informed consent, arising from actions on unauthorized medical treatment in both common law and civil law jurisdictions, has a centuryfold history in the jurisprudence. In the common-law world, it was bred in the end of the 19th century primarily in the jurisprudence of American courts, but still has its distinct peculiarities in the common law of Canada throughout the twentieth century. The span on the researched jurisprudence embraces the time period of 1899 (judgment of Parnell, which was the first case to deal with the subject) to 1980 (case of Reibl v. Hughes), where the Canadian Supreme Court has firmly recognized the principle of informed consent in the acting common law. In the 1990s, the principles of informed consent had been codified. The author has investigated on the evolvement of the concept of patient's right to autonomy in the state from the very beginning to the judgment of Reibl v. Hughes in 1980, and has researched the roots of the "right to autonomy" as an extension of the right to privacy, which has penumbally existed in Canadian jurisprudence for over a century, despite having been recognized as such relatively recently, despite an existence of various early case-law legacy. Apart from the abovesaid, the author aimed to define the authorities used by Canadian courts in the earlier cases dealing with unconsented surgery, which involves judgments from other jurisdictions as well as professional legal and medical textbooks.

Key words: Canadian common law, right to autonomy, right to privacy, tort law, medical negligence, informed consent.

DOI: 10.36695/2219-5521.4.2020.48

УДК 347.5

Г.Є. МАЙНА

*Ганна Євгенівна Майна, аспірантка Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого**

ORCID: 0000-0003-3855-1580

ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З ПУБЛІЧНОЇ ОБІЦЯНКИ ВИНАГОРОДИ БЕЗ ОГОЛОШЕННЯ КОНКУРСУ

Постановка проблеми. У сучасній цивілістиці поділ зобов'язань на договірні та недоговірні являє собою теоретичну догму, за якою стоять спеціальні дослідження, еволюція наукової думки та нормативно-правових положень. Однак право є «живою» матерією, яка розвивається та еволюціонує відповідно до потреб суспільства, а також економічних, політичних, технологічних та інших змін в житті людини, що відбуваються повсякденно. У зв'язку з цим цивілістичні догми або окремі їх аспекти підлягають періодичній ревізії в умовах відповідних змін.

Досить зрозумілий на перший погляд критерій диференціації цивільних правовідносин втрачає свою юридичну простоту при спробі визначити співвідношення між порядком виникнення таких правовідносин з публічної обіцянки винагороди та їх виникненням на договірній підставі. У рамках відповідної кореляції можна простежити як спільні риси обох правовстановлюючих механізмів, так і істотні відмінності між ними. Тому їх ототожнення або навпаки розмежування є передумовою, зокрема визначення перспектив удосконалення положень чинного цивільного законодавства України, принаймні, в частині збереження або доопрацювання норм, що регулюють відносини з публічної обіцянки винагороди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика правової природи підстав виникнення і особливостей динаміки недоговірних зобов'язань, зокрема правовідносин з публічної обіцянки винагороди, ставала предметом наукового осмислення таких вчених, як С.С. Алексєєв, І.В. Венедіктова, Є. Годме, Н.Ю. Голубєва, І.В. Жилінкова, В.М. Ігнатенко, О.С. Іоффе, А.В. Коструба, О.О. Кот, Т.С. Ківалова, Н.С. Кузнєцова, Р.А. Майданик, В.В. Надьон, О.О. Отрадна, О.В. Подвірна, Я.М. Романюк, М.Є. Сарахман, І.В. Ткач, Р.О. Халфіна, Ю.Є. Ходико, Я.М. Шевченко, Р.Б. Шишка, О.Я. Явор, В.Л. Яроцький та ін.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні особливостей виникнення цивільного правовідношення з публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу в контексті існування альтернативної моделі – порядку виникнення договірних цивільних правовідносин.

Основний матеріал дослідження. Положення чинного Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) розмежовують два способи налагодження правовідносин з публічної обіцянки винагороди, зокрема, що не передбачає оголошення конкурсу (параграф 1 глави 78 ЦК України) та пов'язаний з конкурсом (параграф 2 глави 78 ЦК України). На підставі аналізу відповідних нормативних положень Є.О. Рябоконт диференціює такі стадії формування правовстановлення, що характерні для першого способу: 1) публічне оголошення про винагороду; 2) виконання результату, визначеного у оголошенні¹. Тобто перша стадія характеризується власне публічною обіцянкою винагороди, а друга – виконанням оголошеного завдання. Поряд із тим, вважаємо, що в окремих випадках необхідно виокремлювати і третю стадію, якою виступає передача результату виконаного завдання особі, яка публічно пообіцяла винагороду. Це пов'язано з тим, що в основу окремих завдань може покладатись необхідність одержання такого особою певного блага, наприклад, втраченої речі або інформації. Тому самого лише отримання такого блага виконавцем недостатньо для правовстановлення, адже це не завжди відповідає суті завдання. Це ж впливає і з частини першої ст. 1148 ЦК України².

Вихідною обставиною у процесі формування цивільного правовідношення з публічної обіцянки винагороди виступає власне оголошення конкурсу. В сучасних наукових джерелах також зазначається, що для цього етапу характерне оголошення про винагороду або оголошення конкурсу³.

В якості визначальної ознаки цієї початкової стадії розглядається публічність. За загальним правилом, обіцянка винагороди повинна бути публічною і сповіщатись невизначеному колу осіб для забезпечення можливості будь-якої особи надати встановлений результат⁴. Як встановлюється частиною другою ст. 1144 ЦК України, обіцянка винагороди є публічною, якщо вона сповіщена у засобах масової інформації або іншим чином невизначеному колу осіб⁵. Як зазначає Н.Ю. Голубева, надання інформації окремій особі не буде вважатись публічною обіцянкою винагороди. У такому разі відносини набувають договірного характеру⁶.

Розвиток сучасних інформаційних технологій, зокрема платформ в мережі Інтернет, месенджерів та інших засобів комунікації відкриває широкі можливості для інформування широкого загалу і, зокрема, цільової аудиторії про відповідне завдання.

Варто погодитись з Н.Ю. Голубевою, що адресування публічної обіцянки лише певній особі є проявом бажання вступити у правовідносини саме з цією особою. Однак, разом із тим, якщо завдання розсилається поштою або за допомогою SMS-повідомлень чи повідомлень у месенджерах Viber, WhatsApp, Telegram тощо, це також є свідченням публічності. Хоча повідомлення адресується конкретній особі, виконання завдання не пов'язується лише з цією особою. Обіцянка не стосується конкретної особи.

На схожості порядків виникнення цивільного правовідношення з публічної обіцянки винагороди та на підставі оферти, що акцептується особою при укладенні цивільно-правового договору, звернув увагу В.Я. Погребняк. Вчений зазначає, що при здійсненні публічної обіцянки винагороди особа, по суті, здійснює оферту до вступу у правовідносини на визначених завданням умовах. Своєю чергою особи, які приступили до виконання завдання, мають намір вступити у таке правовідношення⁷.

Насамперед що стосується оферти укладення договору. Дійсно, як правило, вона адресується конкретній особі. При цьому, як слідує з частини другої ст. 641 ЦК України, реклама або інші пропозиції, які адресуються невизначеному колу осіб, якщо в них не вказано іншого, є лише запрошеннями робити пропозиції укласти договір⁸. Безпосереднім винятком із цього правила виступає пропозиція товару в рекламі, каталогах, а також в інших описах товару, які містять істотні умови договору і звернені до невизначеного кола осіб. Відповідно до частини першої ст. 699 ЦК України це є публічною пропозицією укласти договір купівлі-продажу⁹.

Таким чином, в окремих випадках публічна пропозиція може розглядатись як публічна оферта, що адресується невизначеному колу осіб.

Своєю чергою революційний розвиток сфери електронної торгівлі, яка проявила свою зручність і в окремих випадках безальтернативність в умовах поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, призвела до того, що сьогодні можна замовити «на дім» практично будь-який товар, роботу або послугу. Фінансові послуги взагалі можуть надаватись виключно в онлайн режимі. Обирати товар, роботи або послуги та здійснювати їх оплату можна як одразу через електронний інтерфейс, так і після їх одержання. У зв'язку з цим постає питання, чи можна розглядати відповідний інтерфейс виключно як запрошення робити пропозиції до укладення відповідних договорів, або ж в даному випадку необхідно застосовувати те саме правило, що встановлено ст. 699 ЦК України для договорів купівлі-продажу? Тобто вважати, що це є публічною пропозицією укласти договір, зокрема про виконання роботи або надання послуги. У сучасних умовах, вважаємо, відповідь на це запитання є очевидною. Правило, закріплене в частині першій ст. 699 ЦК України, потребує поширення на всі випадки укладення договорів у мережі Інтернет, якщо інше не встановлено законом, договором або не впливає зі змісту відповідних правовідносин.

Таким чином, як і публічна обіцянка винагороди в сучасних умовах оферта укласти договір може мати публічний характер і бути адресованою невизначеному колу осіб.

У сучасній юридичній літературі робиться спроба підкреслити особливості правовстановлення при публічній обіцянці винагороди за допомогою конструкції одностороннього правочину. Наприклад, Н.Ю. Голубева вказує на те, що якби публічна обіцянка винагороди та реакція на неї були договором, тоді б

особа, яка виконала завдання, не знаючи про його існування, не могла б претендувати на одержання обіцяної винагороди¹⁰. В основу цієї позиції вченої покладено розуміння договору як усвідомленої реакції особи на оферту, тобто усвідомленої, вольової згоди на вступ у відповідні правовідносини. Водночас, вважаємо, що суб'єктивне ставлення особи до завдання не може бути визначальним для розмежування порядків виникнення правовідносин з публічної обіцянки винагороди та на підставі договору. В повсякденному житті, купуючи певні речі, ми «натрапляємо» на акції «2 речі по ціні однієї» тощо, не маючи уявлення про відповідні бонуси. Необізнаність з приводу відповідної маркетингової кампанії не позбавляє нас права на отримання бонусів.

При цьому слід зазначити про те, що в сучасній юридичній літературі вказується, що публічна обіцянка винагороди складається з двох односторонніх правочинів, зокрема з власне сповіщення про обіцянку винагороди, а також виконання завдання й передачі його результату¹¹. Проте, вважаємо, що цього недостатньо для чіткого розмежування недоговірних та договірних способів виникнення правовідношення. Адже публічна обіцянка винагороди та реакція на неї у вигляді виконання завдання й, у разі необхідності, передачі його результату є взаємопов'язаними правочинами і в сукупності узгоджують волю відповідних осіб на вступ у правовідношення.

Окреслене свідчить про те, що при розмежуванні оферти та акцепту як стадій укладення договору виникнення правовідносин передбачає таке саме погодження волевиявлення осіб, як і при публічній обіцянці винагороди, адже воно, як правило, передбачає реакцію особи на пропозицію, що була їй адресована або про яку вона дізналась. При цьому така реакція є свідченням згоди на пропоновані умови. А тому в обох випадках відбувається взаємне погодження волі обох осіб.

Різниця полягає в тому, що в юридичній схемі виникнення правовідносин з публічної обіцянки винагороди між власне такою обіцянкою і наслідком у формі виникнення правовідносин перебуває виконання завдання. Самого лише акцепту умов завдання недостатньо для вступу у правовідносини. Водночас при укладенні договору, як правило, акцепту пропозиції достатньо для виникнення правовідносин.

Положення чинного цивільного законодавства України дозволяють учасникам процесу переговорів погодити певну умову вступу у правовідносини або переходу на наступний їх етап. Наприклад, при погодженні умов злиття чи поглинання сторони можуть пов'язати укладення відповідного договору з досягненням певних фінансових показників суб'єктами підприємницької діяльності стосовно яких вчиняється відповідний правочин, тобто запровадити багатостадійну процедуру, що характерна для практики *mergers and acquisition* у США.

Таким чином, одним із ключових елементів процесу правовстановлення при публічній обіцянці винагороди виступає необхідність виконання завдання. І саме в цій частині простежується визначальна різниця між двома порядками виникнення недоговірних зобов'язань, тобто з публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу та договірних правовстановлення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Ураховуючи зміст проаналізованих порядків правовстановлення, принципова різниця між ними вбачається у елементі завдання, що характерний для публічної обіцянки винагороди і не характерний для механізму договірних формування цивільного правовідношення.

Виконання відповідного завдання «виведене» за межі відносного цивільного правовідношення і виступає підставою, а у випадку, якщо характер правовідносин передбачає передачу результату завдання особі, яка пообіцяла винагороду, – умовою формування нового зобов'язання. Водночас при укладенні договору здійснення його сторонами юридично вагомої поведінки являє собою здійснення прав та виконання обов'язків, що входять до змісту вже існуючого правовідношення.

У зв'язку з цим при публічній обіцянці винагороди особа, яка оголосила винагороду, одержує майнове благо від виконання завдання до виникнення правовідношення, в той час як при укладенні договору – в результаті його виникнення і виконання обов'язків, що входять до його змісту. З цього слідує, що адресування обіцянки винагороди невизначеному колу осіб покликане підвищити ймовірність одержання особою відповідного блага в умовах, коли таке благо може мати в тому числі певною мірою унікальний характер. У випадку з інформацією або речами неможливо заздалегідь визначити, хто володіє ними, а тому і адресувати такій особі оферту до вступу у договірні правовідносини. Тому публічність у рамках аналізованого порядку правовстановлення є елементом, що підвищує можливість досягненні встановленої мети.

Отже, використання публічної обіцянки винагороди є найбільш ефективним за таких умов: 1) існує потреба одержати благо, що має певною мірою унікальний характер, може бути надане лише певними особами; 2) чітко не відомо, яка особа здатна надати таке благо. Це ж підкреслює ту обставину, що порядок виникнення правовідносин з публічної обіцянки винагороди має ширший діапазон використання, ніж договір.

¹⁰ Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. / Кузнецова Н.С., Кот О.О., Боднар Т.В. та ін.; за ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. 4-те вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2010. Т. 2. С. 822.

¹¹ Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № № 40–44. Ст. 356 (із змінами).

¹² Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. / Кузнецова Н.С., Кот О.О., Боднар Т.В. та ін.; за ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. 4-те вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2010. Т. 2. С. 822, 827.

¹³ Голубева Н.Ю. Правове регулювання публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса, 2004. Вип. 22. С. 565.

⁵ Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № № 40–44. Ст. 1144 (із змінами).

⁶ Голубева Н.Ю. Правове регулювання публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса, 2004. Вип. 22. С. 565.

⁷ Погребняк В.Я. Окремі проблеми виникнення права вимоги у зв'язку з публічною обіцянкою винагороди. *Вісник Запорізького нац. ун-ту. Юридичні науки*. 2020. № 2. С. 63.

⁸ Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № № 40–44. Ст. 641 (із змінами).

⁹ Там само. Ст. 699.

¹⁰ Голубева Н.Ю. Правове регулювання публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса, 2004. Вип. 22. С. 568.

¹¹ Сарахман М. Публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу: законодавче врегулювання та проблемні питання практичного застосування. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 4 (20). С. 308.

Резюме

Майна Г.Є. Особливості виникнення зобов'язання з публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу.

Стаття присвячена розгляду особливостей виникнення зобов'язання з публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу. Авторка окреслює схожі риси та відмінності між порядком виникнення правовідношення у такий спосіб і договірним формуванням правовідношення. Зазначається, що в окремих випадках публічна обіцянка винагороди може розглядатись як публічна оферта, що адресується невизначеному колу осіб.

Поряд із тим при публічній обіцянці винагороди без оголошення конкурсу особа, яка оголосила винагороду, одержує майнове благо як результат виконання завдання до виникнення правовідношення, в той час як при укладенні договору такий ефекти досягається в результаті його виникнення і виконання обов'язків, що входять до його змісту. У зв'язку з цим використання публічної обіцянки винагороди є найбільш ефективним за таких умов: 1) існує потреба одержати благо, що має певною мірою унікальний характер, може бути надане лише певними особами; 2) чітко не відомо, яка особа здатна надати таке благо.

Ключові слова: публічна обіцянка винагороди, винагорода, приз, конкурс, зобов'язання, односторонній правочин.

Резюме

Майна А.Е. Особенности возникновения обязательств из публичного обещания вознаграждения без оглашения конкурса.

Статья посвящена рассмотрению особенностей возникновения обязательства из публичного обещания вознаграждения без оглашения конкурса. Автор очерчивает схожие черты и различия между порядком возникновения правоотношения в такой способ и договорным формированием правоотношения. Отмечается, что в отдельных случаях публичное обещание вознаграждения может рассматриваться как публичная оферта, которая адресуется неопределенному кругу лиц.

Вместе с тем, при публичном обещании вознаграждения без оглашения конкурса лицо, которое пообещало вознаграждение, получает имущественное благо как результат исполнения задания до возникновения правоотношения, в то время как при заключении договора такой эффект достигается в результате его возникновения и исполнения обязанностей, которые входят в его содержание. В связи с этим использование публичного обещания вознаграждения является наиболее эффективным в таких условиях: 1) существует необходимость получить благо, которое имеет в некотором роде уникальный характер и может быть предоставлено лишь определенными лицами; 2) достоверно неизвестно, кто именно может предоставить такое благо.

Ключевые слова: публичное обещание вознаграждения, вознаграждение, приз, конкурс, обязательство, односторонняя сделка.

Summary

Ganna Maina. The specificity of establishment of relationships from a public promise of a reward without contest.

The article is devoted to consideration the specialties of order of establishment the obligation from a public promise of a reward without contest. The author defines the similarities and differences between the legal order of establishing relationships in abovementioned way and the order of establishing a relationship under the contract. It is designated that in some cases the public promise of reward without contest can be considered as public offer that addressed to indefinite number of persons.

At the same time there is a difference between abovementioned mechanisms of establishment of relationships. In case when relationships establishes from a public promise of a reward without contest there is a task completion between such a promise and relationships establishment. The only acceptance of the task conditions is not enough to establish the relationships. But when a contract is concluding the acceptance of an offer is enough to cause such effect.

The task completion is taken out of the legal relationship and considered as the ground for establishment the obligation. Only when the character of the task determines the necessity to transfer its result from performer to a person who promised the reward the task completion is considered as a condition for establishment the obligation. At the same time in contractual relationships the juridically important actions are committed within the relationships and have character of right-realization and carrying out the responsibilities.

Thereby when legal relationships establishes from public promise of a reward without contest the person who promised the reward is getting the good that is the result of task completion before the establishment of relationship or in the moment of its establishment. But when the legal relationships establishes from the contract its participants get the effect as a result of realization the right and carrying out the responsibilities that comprised by the content of appropriate relationships. Consequently the public character of a reward that addresses to indefinite number of persons intended to increase the probability to get some good that has the unique character.

Key words: public promise of a reward, reward, prize, contest, obligation, unilateral deal.